

יסודות המענה של מדינת ישראל

גיורא איילנד

במאמרי הגיליון הנוכחי הוצגו עיקרי הבעיות והאיומים העומדים לפני מדינת ישראל וצה"ל. קל יותר בדרך כלל לתאר את הבעיה מלהסביר כיצד לפתור אותה – ודאי בתחום הצבאי, ובייחוד בתחום צבאי שמדברים עליו במקום גלוי, שכן "מה לעשות" או "מה נכון לעשות" צריך גם לאמר בזהירות מסוימת, שהרי לא כל מה שידוע ניתן גם להיאמר.

אציג להלן את דעתי בנוגע לתשובות שצריכה לספק מדינת ישראל, ולא דווקא צה"ל, בחמישה סוגים של בעיות שהוצגו במאמרים לעיל: (א) בעיית לבנון; (ב) האיום תלול המסלול, שהוא כללי יותר, ואמנם נוגע ללבנון אבל כפי שהוא קיים גם מעזה, מסוריה וגם מאיראן, ופוטנציאל הנזק החמור שלו, אולי לא הוצג במלוא חריפותו בדברים הקודמים; (ג) איך נכון לנהל מלחמה עם סוריה; (ד) ההתמודדות עם איום הגרעין האיראני; (ה) איך נערכים להסדרי שלום, והיכן הקווים האדומים בהגעה להסדרים אלה, הן עם הפלסטינים והן עם הסורים.

נראה שלא צפוי בזמן הקרוב עימות עם חזבאללה משום שההרתעה הקיימת כיום אפקטיבית דיה כלפי שני הצדדים, ולכן אין הם מעוניינים בו. הגורמים המרסנים נכון להיום, חזקים יותר מהגורמים האחרים. מובן שהדברים עשויים להשתנות, אבל איני מקבל את ההערכה ולפיה עימות בלתי נמנע צפוי בזמן הקרוב.

אפשר לשאול: מה הבעיה בנוגע למערך הכוחות הצבאיים בינינו לבין כוחות חזבאללה? הבעיה היא, שאין מדינת ישראל יכולה לנצח את חזבאללה. במובן הרחב של העניין אין ביכולתה של מדינה לנצח ארגון גרילה יעיל כל עוד מתקיימים שלושה תנאים:

א. אתה מן העבר האחד של הגבול והוא מעברו האחר, דהיינו אין שליטה בשטח;

ב. הארגון נהנה מסיוע ומחסות מדינתית מלאה, כמו חזבאללה בלבנון. זאת ועוד, אין זו רק חסות מדינתית, אלא חזבאללה הוא חלק פורמלי מהשלטון.

גיורא איילנד, חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי

ג. כשהמדינה נותנת החסות (לבנון) חסינה לחלוטין מפני תגובה של המדינה המותקפת (ישראל).

במצב זה אין אפשרות לנצח, גם אם ברמה הטקטית צה"ל השתפר מאוד, ומפקד פיקוד הצפון דיבר על הסקת המסקנות ועל השיפור באימונים, במוכנות ובכל הדברים האחרים. אבל גם חזבאללה השתפר, הוא השתפר במספר הטילים שלו, בטווח שלהם, בכניסה אל תוך כפרים שהפעולה בהם קשה יותר לעומת הכניסה אל "שמורות הטבע". לכן ברמה הטקטית היתרונות של ישראל מתקזזים עם היתרונות של הארגון. היבטים מסוימים שיכלו להיות יעילים מאוד במלחמת לבנון השנייה לא יהיו יעילים עוד במלחמת לבנון השלישית, אם תהיה. לדוגמה: לו היה צה"ל מבצע במלחמה הקודמת פעולה צבאית יבשתית מהירה על קו הליטני, הייה ביכולתו להרחיק 80 אחוז מהטילים אל מחוץ לטווח הפגיעה בישראל, וכך היה מושג הישג צבאי של ממש. הדבר כמעט אינו רלוונטי למלחמה הבאה מכיוון שרוב הטילים, שהטווח שלהם ארוך יותר, נמצאים מעבר לליטני, ולכן כל פעולה יבשתית תתקרב למלחמת לבנון הראשונה בהיקף הכוח ובעומק השטח שאליו יש להגיע, וגם אז אין ההישג מובטח. לפיכך מבחינה טקטית מצויה ישראל בבעיה שקשה להתמודד איתה, והדבר קשור לשאלה, איזו מלחמה יש לנהל. האם מלחמה בארגון, ואז ידה האחת של ישראל קשורה, או שלעולם יש להעדיף להילחם עם מדינה. מדינת לבנון מספקת לעולם כולו סיבות מספיקות להבין שהיא הנושאת באחריות למה שקורה בשטחה. אין זה רק משום שחזבאללה הוא מפלגה לגיטימית וחלק מהממשלה; ואין הוא רק חלק מהממשלה עם זכות מוסכמת לווטו על כל החלטה, אלא שהמציאות בלבנון מורכבת יותר, או שמא פשוטה יותר, אך בעייתית יותר. בלבנון קיים הסכם בין "הטובים" – מדינת לבנון – לבין "הרעים" – חזבאללה ומי שתומך בו. ההסכם הלא כתוב אומר כך: יש לנו, לכל הלבנונים, מטרה משותפת, הבה נחלק את המשימות על-פי היתרון היחסי. הממשלה תפגין כלפי המערב את הגישה המתונה ואת פניה היפים של לבנון, שהיא שוחרת תרבות ותיירות ויש לה מוסדות יפים של דמוקרטיה, כמו נשיא, ממשלה, פרלמנט ובחירות, אך בה בעת נשמר את המצב שבו האחריות האמיתית להפעלת הכוח הצבאי תישאר בידי חזבאללה, והרי גם ראש ממשלת לבנון אומר שהארגון הוא חלק לגיטימי בהגנת לבנון, והוא אכן הכוח הצבאי המשמעותי היחיד במדינה. ועוד, רק חזבאללה יכול להחליט אם לצאת למלחמה או לא; וכן, חזבאללה הוא עדיין הכוח הצבאי האפקטיבי לאורך גבול ישראל-לבנון, והוא שיחליט מה יקרה שם. חלוקת התפקידים הזאת נוחה לשני הצדדים.

השאלה היא, אם ישראל משתפת פעולה עם האסטרטגיה הלבנונית הזאת. לדעתי, התשובה צריכה להיות שלילית. הדרך היחידה באמת להרתיע בפני מלחמה,

ולא בטווח של חודשים אלא של שנים, היא להבהיר לכול, שאת המלחמה הבאה, אם תהיה, תנהל מדינת ישראל נגד מדינת לבנון, שבמעשיה ובהצהרותיה אומרת: "חזבאללה זה אנחנו", והיא לא תוכל להתחמק מאחריות בעניין הזה. המציאות שהייתה במלחמת לבנון השנייה, שתושבי חיפה שהו במקלטים ותושבי בירות הלכו בשלווה אל חוף הים חיוני שלא תהיה קבילה עוד בעיני ישראל.

אם תתנהל מלחמה בין מדינות, ברור שלשלא יס יתרונו מובהקים על מדינת לבנון, והעיקרי הוא, שאין מי שרוצה בהרס לבנון, לא הלבנונים, לא חזבאללה וודאי שלא המערב ולא צרפת ולא האו"ם ולא סעודיה, ולא רוצים בזה גם סוריה וגם איראן. אין מי שרוצה שלבנון תיפגע, והכול רוצים שישראל תנהג לפי כללי המשחק הנוחים לחזבאללה. אם תסביר ישראל את העניין הזה מראש ותיצור מצב שיהיה ברור לכול שמלחמה – אם תפרוץ – תהיה עם לבנון המדינה, אזי סביר להניח שתושג הרתעה, ואם בכל אופן תפרוץ מלחמה, תוכל ישראל לנצח בה.

לעומת מה שהיה בדרך כלל במלחמות הקלאסיות, שקודם נלחמו ואחר-כך, בהתאם לתוצאה הצבאית, החלה המערכה המדינית, המציאות היום הפוכה בדרך כלל – את המערכה המדינית צריך להתחיל קודם משום שבשעה שתתחיל המלחמה או שיתחילו פעולות האיבה, לא יהיה לאף אחד בעולם סבלנות להקשיב. ההסבר הנכון מכיל שלושה דברים: (א) חזבאללה ממקם תשתית צבאית ענפה בתוך 160 כפרים שיעים, ויוצר מצב בלתי נמנע של פגיעה הרסנית במאות אלפי תושבים. (ב) ממשלת לבנון נושאת באחריות למה שקורה, לא רק מכוח החלטות האו"ם שהיא מחויבת להן, אלא בעיקר בשל מדיניותה. (ג) שמבחינה צבאית אין לישראל ברירה – או להפסיד במלחמה הבאה או לנהל אותה כך שתאפשר להביא לידי הפסקתה במהירות.

את הדברים האלה צריך כאמור להסביר מראש, ואחת השגיאות הגדולות של מלחמת לבנון השנייה הייתה, שנמנעו מלהסביר לעולם מראש מה עלול לקרות. אני זוכר שראש הממשלה אהוד אולמרט נסע לראשונה לארצות-הברית באפריל 2006, והיה ברור שהוא ישוחח עם ראשי ממשל בוש על איראן ועל הפלסטינים כמובן. היו מי שאמרו, שזאת ההזדמנות לדבר גם על נושא לבנון. בזמן ההוא ניסה חזבאללה כל חודש-חודשיים לעשות פעולה, מניסיון חטיפה ברג'ר ועד פתיחה באש בהר דב, והעימות בין ישראל לחזבאללה נראה אז בלתי נמנע. היו מי שאמרו שיש להסביר מראש את המציאות מפני שכאשר תתחיל פעולה צבאית של ישראל יהיה מאוחר מדי להסביר. אולמרט אמר להניח לנושא לבנון, שאינו "בוער", וכשהתחילה המלחמה ביולי לא היה אפשר להסביר לאנשי הממשל של ארצות-הברית, ולא לאירופים כמובן.

אשר לאיום תלול המסלול, האיום הזה גדל, אבל בכמה מהממדים לא הכול מבינים עד כמה הוא גדל. ברור לכול שהאיום גדל במספר הטילים, יש יותר מהם

לחזבאללה ויותר לחמאס וגם לאחרים. לכול ברור, שגם הטווח ארוך יותר, הן טווח הרקטות והטילים של החמאס והן של חזבאללה. התאריך גם טווח הרקטות של סוריה. לכול גם ברור שראשי הנשק הקרבי (רש"ק) הולכים וגדלים והנזק שיגרמו גדול בהרבה – אין מה להשוות קטיושה 107 מ"מ או קאסם לרקטות של 220 מ"מ ואף גדולות יותר. עוד מתברר, שאיום הרקטות אינו רק בחזית הצפונית או הצפונית-המזרחית, אלא גם מדרום, ובו בזמן. במצב כזה יהיה קשה למצוא מקומות שקטים במדינה, וכן קשה יותר להתגונן מפני ירי מכמה כיוונים. יהיה קשה יותר לפגוע בחלק גדול מהמשגרים מכיוון שהם מוטמעים עמוק בתוך שטחים בנויים – והדבר נכון בעזה, בלבנון ובסוריה. בעבר היו לסוריה בעיקר טילי סקאד – אלו טילים גדולים, מופעלים ממשגרים מסורבלים ומספרם אינו גדול. מאפיינים אלו הקלו על חיל האוויר של ישראל לתקוף אותם. כיום יש לסוריה גם מאות רקטות, מהן קטנות יותר נוחות יותר להפעלה והן נמצאות גם בתוך שטחים בנויים. לפיכך אפילו המטרות הצבאיות המובהקות האלה נעשות קשות מאוד לתקיפה.

כל הדברים האלה מצטברים, וכאמור הם לא העיקר. העיקר הוא: כבר היום ובעתיד צפוי שינוי מרחיק לכת ביכולת הדיוק של הטילים והרקטות שבידי האויב, מה שהופך אותם מנשק סטטיסטי נסבל לנשק מדויק. דברי עמידרור לעיל בעניין קוטנה של מדינת ישראל, הריכוז הגדול של מטרות אסטרטגיות במרחב קטן וחוסר היתירות – כל אלה הולכים ונעשים קריטיים יותר ויותר.

אחד הנושאים שלדעתי ארך לצבא זמן רב להבין הוא בעיית האיום על העורף הצבאי: בזמן מלחמת מפרץ הראשונה בשנת 1991 הובן, שאם במלחמות הקודמות, כמו מלחמת יום הכיפורים, הייתה בעיקר החזית, הנה עכשיו יש לישראל גם חזית וגם עורף. בחזית נמצא הצבא, ובעורף האזרחים, ולכן יש לתת הגנה גם לאזרחים – ודבר זה כבר ברור 20 שנה בקירוב. זמן רב יותר עבר עד שהובן כי נוסף על הנפגעים האזרחים – בעיה בפני עצמה אבל אין הדבר משפיע ישירות על יכולת הלחימה – מתפתח איום חמור בהרבה, והוא האיום על העורף הצבאי. העורף הצבאי פירושו כל מה שמייצר יכולת לחימה ורציפות בלחימה, מבסיסים של חיל האוויר דרך לוגיסטיקה, אמצעי פיקוד ושליטה ועד מפקדות. זה נכון ברמה הלאומית, ולא רק הצבאית – מתחנות כוח ובתי זיקוק ועד בתי חולים. הנזק מפגיעה במטרות אסטרטגיות מסוג זה גדול מהנזק הנגרם ממספר הנפגעים או מהנזק הכלכלי שהכרנו עד כה. יותר מזה, האיום של נשק מדויק בידי האויב עלול גם להשפיע על היכולת לנהל את המלחמה עצמה ביעילות.

המענה לאיום זה הוא מורכב, ובחלקו כבר קיים בדמות מערכות טילים כמו "חץ", "כיפת ברזל" ומערכות אחרות שתכליתן להגן על שטחים גדולים, אבל אין בכך די. נדרש גם מיגון של מטרות מסוימות ונדרש שיפור השרידות שלהן, היתירות שלהן והחילופיות שלהן, ודברים אלה עולים כסף. המשפט "לא נמגן

את עצמנו לדעת" נכון במידה רבה, אבל כמו בכל דבר גם בנושא זה יש עניין של מינון. משמע, ישראל לא תשקיע בלי סוף בהגנה. גישה זו נכונה באופן כללי, ובכל זאת, בניית מיגון לאתרים בעלי חשיבות אסטרטגית עליונה היא גם חיונית וגם אפשרית מבחינה טכנולוגית.

הנקודה השלישית – סוריה. אחרי מלחמת לבנון השנייה, בתוך "ים" הלקחים והלקחים לכאורה היו מי שאמרו: "בנינו על חיל האוויר, בסופו של דבר חיל האוויר לא מספיק טוב, אין ביכולתו לפגוע בכל קטיושה, הזנחנו את נושא היבשה, לא פיתחנו ולא אימנו מספיק את כוחות היבשה" וכדומה. לפיכך המענה הוא חזרה ליכולת צבאית טובה של צבא היבשה, שכן זה מה שהביא לישראל את הניצחונות בעבר.

חשיבותו היחסית של חיל האוויר והאפקטיביות שלו תלויים בראש ובראשונה בסוג האויב. ככל שהאויב בנוי יותר ממטרות צבאיות, במובן הקלאסי של טנקים, מפקדות, תותחים, שדות תעופה, מטוסים, אוניות ונמלים, וככל שהאויב הוא מדינתי, דהיינו שיש לו מוסדות שלטון ויש לו תשתיות שלטוניות, האמצעי היעיל ביותר לפעול נגדו זה אכן חיל האוויר. לפיכך חיל האוויר הוא האמצעי היעיל ביותר למלחמה בין ישראל לבין סוריה גם בעתיד. זה שהפעלת חיל האוויר אינה אופטימלית לעתים בגזרות אחרות, אסור שתשנה את הערכת חשיבותו בנוגע לעימות בעתיד עם סוריה.

היכולת להגיע להישגים ביבשה במלחמה עם סוריה היא מוגבלת. אפשר להגיע למצב של ניצחון במובן זה שהאויב יסכים להפסקת האש, וזה בעיקר על-ידי פגיעה ברכיבים חשובים ביותר לשלטון, כמו היכולת האסטרטגית שלו בדמות מערך טילי הקרקע-קרקע, מערך נשק הנ"מ, שדות התעופה, נמלים ותשתיות אחרות. לישראל יש היכולת לפגוע בכל אלה ברמה גבוהה של דיוק ולגרום הרס רב. זהו היתרון היחסי הבולט של ישראל, ולא הלחימה של צבא עם צבא על הגבעות ברמת הגולן. אין משמעות הדבר שהתמרון היבשתי מיותר, וברור שצריך להשקיע כדי לעשותו מיטבי, אבל בסדר העדיפות המקום שלו משני.

הדילמה העיקרית במלחמה עם סוריה היא, איך להפעיל את הכוח בעוצמה כזאת שהמחיר שתשלם ילך ויגדל כך שהיא תרצה להגיע להפסקת הלחימה מהר, אך בה בעת לא להביא את מנהיגיה אל סף ייאוש עד שירצו להפעיל נשק כימי. משמע, אין זה נכון לפעול באופן "מוצלח" מדי, העלול להביא את ראשי המשטר לידי מחשבה שהם מאבדים את השלטון או מביאים על עמם אסון לאומי בלתי נסבל. יש קושי לקבוע מהי הפעולה שתביא לידי פגיעה מרבית באויב, אך לא תקרב את השימוש בסוג נשק שהמטרה היא להרחיקו אל מחוץ למעגל האיומים, דהיינו הנשק הכימי. לדעתי זו הדילמה העיקרית במקרה של מלחמה עם סוריה.

לנושא איראן. בממד צבאי יש שני גרפים שאינם מתקדמים במקביל: האחד, השיפור ביכולת התקיפה של ישראל, והאחר – השיפור ביכולת ההגנה של איראן. גרף השיפור של איראן תלול מזה של יכולת התקיפה של ישראל משום שקל יותר להגן, להעמיק באדמה, להסתיר או לייצר עוד מקומות אחסון, מלשפר את יכולת התקיפה. במובן הצבאי הזמן אינו לטובת ישראל. ייתכן שבשעה שייווצרו התנאים המדינתיים הנכונים ביותר לתקוף, כבר יוחמץ חלון הזמן המבצעי הרצוי. עניין זה עלול ליצור דילמה ולפיה אם פעולה צבאית חשובה וקריטית, אזי נכון לעשותה בנסיבות הצבאיות הטובות ביותר, תוך כדי התמודדות אחר-כך במישור המדיני. לעומת זה קיימים כמובן האילוצים המדיניים, ולפיהם כל עוד יש סיכוי למנוע נשק גרעיני מאיראן בדרכים לא צבאיות – עדיף למצותם. כן יש דברים שישראל לא יכולה לעשותם בלי הבנה עם ארצות-הברית, והלחץ האמריקני למנוע/לדחות פעולה צבאית של ישראל הוא ברור.

מלחמת המשפט. אני מצטרף לרוב דבריו של פרופ' כשר, ואני סבור שאכן יש מי שמהלכים עלינו אימים בעניין הזה. ואולם המציאות של מדינת ישראל טובה יותר ממה שנדמה, ואתן כמה דוגמאות.

במבצע "חומת מגן" בשנת 2002 התקבלה החלטה פוליטית בעייתית, שהתבססה על ההכרה שאין לישראל יכולת להמשיך ולהילחם בחמאס ביעילות בלא השתלטות מלאה על שטחי הגדה המערבית. המשמעות הפוליטית הייתה, שאין מנוס מלנהל את המלחמה נגד הרשות הפלסטינית. החלטה פוליטית קשה זו התקבלה בוויכוח לא קל בקבינט, אבל נתנה לצבא את חופש הפעולה הנדרש. גם הממשל בארצות-הברית הסכים תחילה לחופש הפעולה הזה, אבל הבנתו את המערכה הייתה שונה מזו של ישראל, וכעבור 48 שעות דרשו אנשי הממשל מישראל להוציא את כוחותיה מהערים הפלסטיניות מחשש להתמוטטות הרשות הפלסטינית, דבר שיהיו לו השלכות מרחיקות לכת על המזרח התיכון. לישראל היה ברור שנסיגה אחרי 48 שעות תיראה כתבוסה, ובכלל לא יהיה אפשר למצות את ההישג. העימות עם הממשל לא היה פשוט, בין היתר משום שישראל לא הסבירה מראש את תנאי הלחימה. כפי שצינתי בנושא לבנון, חשוב להסביר לידידים מראש מדוע ישראל עלולה להידרש לפעולה מסוג מסוים. למרות הכל, למרות חילופי דברים קשים ולמרות פעולות שנראו כדריסה קשה של מחנות הפליטים בשכם ובג'נין, ניהלה ישראל את המבצע הזה באסרטיביות מספקת כדי שגם הממשל יבין את חיוניות הפעולה בעבור ישראל ויאפשר לישראל את מרחב הפעולה ההכרחי.

עניין אחר ב"חומת מגן" נוגע גם לדוח גולדסטון, והכוונה לסיפור "הטבח בג'נין" ולהחלטת האו"ם לשלוח ועדת חקירה לחקור את הנושא. מזכיר האו"ם

עצמו אישר את הקמתה בהסכמה ובתמיכה של מזכיר המדינה של ארצות-הברית קולין פאוול, ובהסכמת שמעון פרס, אז שר החוץ של ישראל. ועדת חקירה כזאת הייתה צפויה להיות מעין ועדת גולדסטון, ואולי אף חמורה יותר מבחינת הנזק שיכלה לגרום. משהבין ראש הממשלה אריאל שרון את הנזק האפשרי, הוא הניח את כל כובד המשקל כדי לבטל את ההכרה בוועדת החקירה. לדעתי, השגיאה בעניין גולדסטון לא הייתה אם לשתף איתו פעולה או לא, אלא מלכתחילה היה אסור לתת ל"קומקום" הזה לצמוח ולהיות "קטר", והיה אפשר לעשות זאת לו היו מנהלים את המאבק הזה באגרסיביות רבה ובזמן.

זמן לא רב לאחר מבצע "עופרת יצוקה", שעליו יצא קצפו של דוח גולדסטון, באו לישראל שישה ראשי הממשלות החשובות באירופה לסוג של מפגן הזדהות עם ראש ממשלת ישראל. משמע, ניתן "קרדיט" לאולמרט, שלא הרבה לזכות בשבחים, וכן הוכח שיש לישראל תמיכה פוליטית חזקה בהרבה ממה שמשתקף מקיומן של ועדות חקירה מטעם האו"ם. היה בכך משום תמיכה במהלכיה של ישראל לא רק מגורמים צבאיים, אלא גם מדרגים פוליטיים חשובים, ולא רק מארצות-הברית. בסופו של דבר יש הבנה יסודית אצל מנהיגי מדינות לא רק של מה צודק ומה אינו צודק, אלא גם במי כדאי באמת לתמוך ובמי לא אם רוצים להגן על הנכסים המאוימים בידי הטרור או בידי האסלאם הקיצוני או בידי גורמים שבתמיכת איראן. לכן אין להבהל מה"עליהום" התקשורתי והמשפטי. איני מזלזל בנושא זה, והמאבק בדה-לגיטימציה של ישראל הוא חשוב מאוד, אבל אני סבור שאין בדברים האלה משום סכנה אמיתית למדינת ישראל. הסכנות האמיתיות ידועות בעולם, ויש זהות אינטרסים בין ישראל לבין מדינות אחרות זולת ארצות-הברית. יש אפילו התאמה חזקה של אינטרסים בין ישראל לבין תורכיה למרות דבריו החוזרים ונשנים של ראש ממשלתה ארדואן.

דילמות בבניין הכוח של הצבא. בסקירת היכולת של מדינת ישראל בזיקה למשאבים העומדים לרשותה, אפשר להבחין שיש דברים שאין בהם כמעט מגבלות. אין לישראל מגבלה של טכנולוגיה ולא מגבלה של כוח אדם. על אף בעיות מסוימות בגיוסי חובה ואחוז כזה או אחר של מתגייסים או לא מתגייסים, אין בכך כדי להוות צוואר בקבוק אמיתי. המגבלה היחידה היא מגבלת תקציב. בסופו של דבר, היכולת של מדינת ישראל היא תוצאה של תקציב; ותקציב אינו רק הסכום הכולל, אלא גם הרכבו וגם האיזונים שהוא מבטא.

להלן דילמות אחדות בעניין התקציב ודרך בניין הכוח: (א) איך לחלק תקציב בין הזרועות ים, יבשה ואוויר; (ב) איך לחלק תקציב בין סוגי איומים, כמו מלחמה בטרור, מלחמה קונבנציונלית עם מדינות, ומלחמה עם מדינות רחוקות כמו איראן; (ג) האם לבנות את הכוח על-פי היתרון היחסי או על-פי מענה לפערים. פעולה על-פי יתרון יחסי משמעה למשל: הואיל והיתרון היחסי כלפי האויב הוא

חיל האוויר, אזי יש להוסיף ולחזקו, וכך לאלץ את האויב לא להקים חילות אוויר טובים משום שהוא נדון להפסיד בכך, אלא להשקיע במערכות הגנת נ"מ. מצד אחר יש פערים לרעת ישראל, היוצרים סיכון בלתי נסבל, ואחד מהם, שכבר הוזכר, הוא הפגיעות לנשק תלול מסלול. היכן אפוא האיזון הנכון בין סגירת פערים לבין טיפוח היתרון היחסי?

דילמות אחרות בעניין בניין הכוח: האם נכון לבנות את הכוח על-פי תרחיש (או תרחישים) או על-פי יכולות גנריות. אם בונים על-פי תרחישים אפשר לבנות את הכוח בדרך מדויקת למדי, אבל אז יש סכנה שיקרו דברים שונים מהתרחישים החזויים. אם בונים על-פי יכולות גנריות כלליות, הנכונות לכל דבר, אזי מצד אחד ניתן מענה רחב, אבל מצד אחר מבוזבזים אולי משאבים רבים. וגם כאן השאלה היא: היכן מצוי האיזון? האם מוכנים לחפיפה שלילית בבניין הכוח? ואם כן מהי? למשל, יש בנמצא מערכת ישנה ובמקביל נקנתה מערכת חדשה – יש מטוסים ישנים וקונים מטוסים חדשים, האם עד שהחדשים נהיים מבצעיים לא מוציאים את הישנים? או שמא יש להתחיל ולפלוט את הישנים כך שנוצר פער בין הפליטה לקליטה, וזה כדי לחסוך משאבים. מה גודל החפיפה השלילית שצה"ל יכול להרשות לעצמו? ועוד בנושא זה: מה מידת החליפיות בתוך בניין הכוח? כלומר, עד כמה מל"טים מחליפים מטוסים? עד כמה מל"טים מחליפים טנקים? האם חליפיות כזאת תקפה לכל תרחיש? מהי המסה הקריטית שצריך להשאיר מכל מערכת? הנושא האחרון, והעיקרי, שגם בו נעשו שגיאות שבאו לידי ביטוי במלחמת לבנון השנייה, והייתי שותף להן שכן הייתי ראש אגף התכנון בשנים שלפני כן. כוונתי לשאלת המענה המיטבי לארבעה ממדים, השונים זה מזה מהותית בזמן התגובה עליהם.

א. רמת הכוננות והבט"ש. תחום זה גמיש ואפשר לעשות בו שינויים בתוך שעות. למשל, אם יש היום גדוד אחד לאורך גזרה מסוימת, ומתברר שהאיום גדל, אזי בתוך שעות ספורות אפשר להביא לשם שני גדודים או עשרה גדודים. אם יש היום מספר מסוים של מטוסים בכוננות וניתנת התרעה חדשה, אפשר בתוך שעות אחדות להעמיד בכוננות פי שלושה. משמע, בכוננות ובבט"ש, זמני התגובה מהירים מאוד.

ב. רמת המוכנות – מוכנות מורכבת מרמת האימונים, כמות חלקי החילוף, רמות המלאי והכשירות הטכנית. שינויים במוכנות דורשים אפוא כמה חודשים.

ג. גודל הצבא – כמה גדודים, כמה טייסות, כמה אוניית. בנושא זה זמן התגובה הוא חמש שנים בקירוב. כלומר, אם יוחלט לפרק אוגדה מסיבה כלשהי, ובעוד שנתיים יהיה צורך להקים את האוגדה מחדש, הדבר יארך כחמש שנים.

ד. השקעה בפרויקטים חדשים – מחקר ופיתוח מתחילים בתקווה שבעוד עשר שנים יהיה אפשר לממש את הישגים.

האיזון הנכון קשור להבנת הנושא של זמני התגובה. אפשר לקחת סיכונים גדולים בנושא הראשון משום שזמן התגובה הוא ימים; סיכונים בינוניים אפשריים בנושא המוכנות, שבו זמן התגובה הוא חודשים; סיכונים קטנים ביותר מותרים בנושא גודל הצבא מכיוון שזמן התגובה הוא שנים! מציאת המיטב בין כל ההיבטים על פני כל מגוון האיומים, היא בעצם האומנות של בניין הכוח הצבאי.